

BİR ADDIM İRƏLİ

Biz hamımız bərabərlik – lakin bəziləri başqalarından daha bərabərdir.

Mövzular:	Diskriminasiya, yoxsulluq və sosial təcrid, ümumi insan hüquqları.
Çətinlik dərəcəsi:	Səviyyə 2.
Yaş həddi:	10-13 yaş
İştirakçıların sayı:	10-30 uşaq
Oyunun növü:	Rollu oyun, imitasiya (təqlid etmə), müzakirə.
Müddəti:	60 dəqiqə.
Xülasə:	Uşaqlar özlərini başqalarının yerində təsəvvür edir və bərabərsizliyi diskriminasiya və təcridin mənbəyi kimi nəzərdən keçirirlər.
Vəzifələr:	<ul style="list-style-type: none">• Bizdən fərqlənən insanların dərdinə şərik olmaq hislərini yaratmaq;• Diqqəti cəmiyyətdə imkanların bərabər olmadığına cəlb etmək;• Milli, etnik, cinsi və s. azlığa mənsubluğun mümkün nəticələrini anlamaq
Hazırlıq:	<ul style="list-style-type: none">• Rol və situasiyaları qrupunuza adaptasiya edin. Hər bir uşaq üçün rol kartları hazırlayın.• Rol vərəqlərinin surətini çıxarın, zolaqlara bölün və elə yerləşdirin ki, mətnlər görünməsin.
Materiallar:	<ul style="list-style-type: none">• Rol kartları;• Situasiyaların siyahısı;• <i>Əlavə material:</i> nişan və ya şəkillərin hazırlanması üçün bədii materiallar.

Təlimat

1. Oyunun şərtlərini izah edin və uşaqlardan “Nə vaxtsa özlərini başqalarının yerində təsəvvür ediblərimi?”, - deyə soruşun. Onlardan nümunələr gətirməyi xahiş edin. İzah edin ki, bu oyunda onlar özlərini tamamilə fərqli insanların yerində təsəvvür edəcəklər.

2. Uşaqlara izah edin ki, hamı özünün yeni şəxsiyyətini göstərən kağız zolağını götürəcək. Onlar orada nə yazıldığını sakitcə oxumalı və kim olduğunu heç kəsə

deməməlidirlər. Əgər uşaq götürdüyü rol kartındaki sözün mənasını başa düşməsə, sakitcə əlini qaldırmalı, aparıcının ona yaxınlaşmasını və izah etməsini gözləməlidir.

3. Bu yerdə suallara cavab verməyin. Onlara izah edin ki, öz personajları haqqında çox şeyi bilməsələr də, sadəcə təəssürlərdən istifadə etməlidirlər. Uşaqların rolu yaxşı ifa etməsi və rolun real görünməsi üçün onlardan xüsusi bir şey etmələrini xahiş edin.

Məsələn:

a) Özünə ad vermək. Özünü kimin yerində təsəvvür etdiyini xatırladan nişan hazırlamaq.

b) Öz şəklini çəkmək.

v) Evin, otağın və küçənin şəklini çəkmək.

q) Özünü başqasının yerində hiss edərək otaq boyu gəzişmək.

4. Təsəvvürləri gücləndirmək üçün həzin bir musiqi qoyun, uşaqlardan əyləşməyi, gözlərini yummağı xahiş edin və sualları ucadan oxuyun:

a) Siz harada doğulmusunuz? Siz balaca olanda həyatınız necə idi? Bəs ailəniz necə idi? İndi ailəniz necə dəyişib?

b) Sizin həyatınız bu gün necədir? Harada yaşayırsınız? Hansı məktəbə gedirsiniz?

v) Siz səhərlər nə edirsiniz? Bəs günün ikinci yarısında nə edirsiniz? Axşamlar nə edirsiniz?

q) Hansı oyunları oynamağı sevirsiniz? Kiminlə oynayırırsınız?

d) Valideynləriniz hansı işlə məşğul olurlar? Onların aylıq maaşı nə qədərdir? Sizin həyat səviyyəniz yaxşıdır mı?

e) Tətilinizi necə keçirirsiniz? Sevimli ev heyvanınız varmı?

j) Sizi xoşbəxt edən nədir? Nədən çəkinirsiniz?

5. Uşaqlardan tam sakitliyə riayət etmələrini, start xəttində olduğu kimi cərgəyə düzülmələrini xahiş edin. Onlar cərgəyə düzüləndən sonra uşaqlarla bağlı baş verə biləcək bəzi situasiyaları təsvir edəcəyinizi izah edin. Əgər onların personajı üçün səslənən mülahizə düzgün olacaqsə, onlar bir addım irəli hərəkət etməlidirlər. Əks halda yerlərindən tərpənməməlidirlər.

6. Bir situasiyanı oxuyun. Hər bir mülahizədən sonra uşaqların bir addım irəli hərəkət etmələri üçün fasilə edin. Başqalarının harada qaldığını görmək üçün onlara geriye baxmağı tapşırın.

7. Oyunun sonunda hamını olduğu yerdə əyləşməyə dəvət edin. Hər bir uşağdan növbə ilə öz rolu haqqında danışmağı xahiş edin. Bundan sonra onlardan oyunun sonunda harada qaldıqlarına baxmalarını xahiş edin.

8. Təhlilin başlanmasına qədər rollu oyunu bitirin. Uşaqlardan gözlərini bağlamağı və yenə də özləri olmağı xahiş edin. İzah edin ki, siz 3-ə qədər sayacaqsınız, sonra isə onlar öz adlarını ucadan deməlidirlər. Beləliklə, siz oyunu bitirirsiniz və əmin olursunuz ki, uşaqlar öz rollarından çıxıblar.

Təhlil və qiymətləndirmə

1. Aşağıdakı sualları verərək oyunu təhlil edin:

a) Bu oyun zamanı nə baş verdi?

b) Öz rolunu oynamaq çətin yoxsa asan idi?

c) Siz rolunu oynadığınız insanı necə təsəvvür edirdiniz? Ona oxşayan kimisə tanıyırsınızmı?

d) Başqa insanın yerində özünüzü necə hiss etdiniz? Ümumiyyətlə, bu şəxs sizə oxşayırdımı? Ona oxşayan kimisə tanıyırsınızmı?

2. Belə suallar verərək oyunu diskriminasiya, sosial və iqtisadi bərabərsizliklə əlaqələndirin:

a) İrəli hərəkət etdikdə və ya yerinizdə dayananda sizdə hansı hislər yaranırdı?

b) Siz irəli tez-tez addımladıqca digərlərinin geridə qaldığını hiss edirdinizmi?

v) Sizin təsəvvür etdiyiniz insan irəli hərəkət edirdimi, yoxsa yox? Nə üçün?

q) Siz ədalətsizlik hiss etdinizmi?

d) Bu oyun real həyata bənzəyirmi? Nə üçün?

e) Bizim cəmiyyətdə bəzi insanları başqalarına nisbətən daha imkanlı edən nədir? Məhdud imkanın səbəbi nədir?

Davamı üçün təklif

Kiçik yaşlı uşaqların bir çoxuna stereotiplərin nə olduğunu anlatmaq çətindir. Bu ideyaları inkişaf etdirən oyunlarla (məsələn, "Şəkillərlə oyun", "Arxamdakı kimdir?", "Dünya yay düşərgəsi" və "Zabderfilio") öyrənməni dərinləşdirin.

Fəaliyyət üçün ideyalar

Kimin daha çox və ya kimin daha az imkanı olduğunu uşaqlarla müzakirə edin. Hamı üçün bərabər imkanlar yaratmaq üçün hansı addımları atmaq lazımdır? Qrupda və ya cəmiyyətdə uşaqların həll edə biləcəyi bərabərsizlik halları varmı?

Aparıcılara məsləhətlər

- Öz rol kartlarınızı hazırlayın. Bizim kartlar ancaq nümunədir. Kartlar uşaqlarınızın həyatını nə qədər yaxşı əks etdirərsə, onlar oyunlar vasitəsilə dünyanı bir o qədər yaxşı dərk edirlər.

- Uşaqları pərt etməmək üçün kartlardakı mətnləri dəyişin – kiminsə şəxsi situasiyası kartdakına çox oxşaya bilər.

- Həmçinin aparıcı hər kəsin həyat situasiyasını bilmədiyinə görə bəzi uşaqlar oyun zamanı həyəcanlı ola bilərlər. Ona görə də bu oyun zamanı aparıcı çox həssas olmalıdır. O, özünü qeyri-adi aparan, məşğələ bitdikdən sonra öz rolundan çıxma bilməyən uşaqlara xüsusi diqqət yetirməlidir. Belə halda aparıcı uşaqla təkbətək danışmalıdır.

- Rol aldıqdan sonra uşaqların susmağı çox mühümdür. Həmin insanın həyat şəraitinə uyğun addım atarkən, personajın həyatını təsəvvür edərkən sakitliyə riayət etmək lazımdır. Bununla həm uşağın personaja marağı artır, həm də susmaq rola uyğunlaşmağa və yayınmamağa kömək edir.

- Hər bir uşağın təhlil zamanı fikir söyləmək şansı olmalıdır. Bu oyun güclü emosiyalar yaradır və uşaqlar özlərini və fikirlərini nə qədər yaxşı ifadə edə bilsələr, bu məşğələdən daha çox nəticə çıxarırlar. Lazım gələrsə, təhlilə daha çox zaman ayırın.

- Bu oyunu açıq havada və ya böyük bir otaqda keçirmək olar. Sonda qoy uşaqlar öz yerlərində qalsınlar, çünki fərqi görmək və onu insan rolu ilə əlaqələndirmək üçün kiçik yaşlı uşaqlara vizuallıq lazımdır. Lakin təhlil zamanı uşaqların bir-birini eşitməsi üçün onlar dairə yaratmalı və ya otaqda olmalıdırlar.

- Bu oyunun gücü iştirakçılar arasında, xüsusilə də oyunun sonunda partlayış effekti yaratmasıdır. Bu təsiri gücləndirmək üçün uşaqların real həyatını əks etdirən rollar seçin. Rolları elə bölüşdürün ki, yalnız bir neçə nəfər irəli addımlaya bilsin (yəni “hə” cavabı verə bilsin).

- Təhlil və qiymətləndirmə zamanı uşaqların öz həyat personajları haqqında haradan öyrəndiklərini aydınlaşdırın. Öz şəxsi təcrübəsindənmi, yoxsa başqa mənbələrdənmi? Siz əminsinizmi ki, o məlumatların mənbəyi etibarlıdır? Bununla da siz stereotiplərin və yanlış fikirlərin təsirini göstərə bilərsiniz.

- Adətən uşaqlar başqalarının pulunun onlardakından az və ya çox olduğunu bilirlər. Bununla yanaşı, onlar özlərinin imtiyazlı olduğunu heç də həmişə dərk etmirlər. Bu oyun uşaqlara öz həyat perspektivlərini görmək üçün kömək edə bilər.

PAYLAMA MATERIALI: ROL KARTLARI

Aparıcı üçün qeyd: Öz kartlarınızı hazırlayın! Kartlarınız sizin uşaqların həyat təcrübəsini nə qədər yaxşı əks etdirərsə, oyun bir o qədər səmərəli olar. Bu kartlar ancaq nümunə kimi işlədilir.

- Sizin 8 yaşınız var. Siz və iki qardaşınız böyük bağı və hovuzu olan gözəl evdə yaşayırınsınız. Sizin atanız şəhərdə bank rəhbəridir. Ananız evin və ailənin qayğısına qalır.

- Sizin 10 yaşınız var. Siz şəhərdən kənardadır – fermada şəxsi evdə yaşayırınsınız. Sizin atanız fermerdir, ananız isə inəklərə, qazlara, toyuqlara baxır. Sizin üç qardaşınız və bir bacınız var.

- Siz 12 yaşlı qaraçı uşağısınız. Kiçik kəndin kənarında, vanna otağı olmayan balaca bir evdə yaşayırınsınız. Sizin 6 qardaş və bacınız var.

- Sizin 11 yaşınız var. Doğulandan uşaq evində yaşayırınsınız. Siz valideynlərinizin kim olduğunu bilmirsiniz.

- Sizin 9 yaşınız var və siz ailədə yeganə uşaqsınız. Valideynlərinizlə şəhərdə çoxmənzilli binada yaşayırınsınız. Atanız tikinti ustası, ananız isə poçtalyondur. Sizin yaxşı idman qabiliyyətləriniz var.

- Sizin 13 yaşınız var. Siz 6 uşaqdan ən böyüyüsünüz. Atanız çox vaxt evdə olmur – o, yük maşını sürücüsüdür, ananız isə ofisiantdır – axşamlar işləməli olur. Siz uşaqlara baxmalısınız.

- Siz bu şəhərdə doğulmusunuz, lakin valideynləriniz bura Asiyadan gəliblər. Onların çox gözəl restoranı var və siz bacınızla onun üstündəki evdə yaşayırınsınız. Məktəbdən sonra ikiniz də restoranda kömək edirsiniz. Sizin 13 yaşınız var.

- Siz yeganə uşaqsınız. Ananızla şəhərdəki mənzildə yaşayırınsınız. Sizin ananız zavodda işləyir. Musiqi və rəqs qabiliyyətləriniz var. Sizin 9 yaşınız var.

- Siz əlilsiniz və əlil arabasından istifadə etməlisiniz. Siz şəhərdəki mənzildə valideynlərinizlə və 2 bacınızla yaşayırınsınız. Valideynləriniz müəllimdir. 12 yaşınız var.

- Sizin 9 yaşınız və əkiz qardaşınız var. Siz şəhərdəki mənzildə ananızla yaşayırınsınız. O, univermaqda işləyir. Sizin atanız həbsxanadadır.

- Valideynləriniz və siz vətəninizi Afrikadakı müharibədən xilas olaraq bu ölkəyə gəlmisiniz. İndi sizin 11 yaşınız var, artıq 3 ildir ki, burada yaşayırınsınız. Bura gələndə isə 9 yaşınız var idi. Evinizə nə vaxt qayıdacağınızı bilmirsiniz.

- Siz uşaq olanda valideynləriniz boşanıblar. İndi 12 yaşınız var. Ananız və onun dostu ilə birlikdə yaşayırınsınız. İstirahət günlərində atanıza, onun yeni həyat yoldaşına və onların iki balaca uşağına baş çəkirsiniz.

- Sizin 11 yaşınız var. Uşaqılıqdan sizi övladlığa götürən insanlarla yaşayırınsınız, çünki, sizin öz valideynləriniz sizə qayğı göstərə bilməyiblər. Sizin valideynləriniz gözəl insanlardır. Başqa 4 nəfər yetim uşaq da sizinlə birlikdə kiçik bir evdə yaşayırlar.

- Sizde öyrənmə çətinliyi vardır və siz 2 sinif geri qalırınsınız. 10 yaşınız var və siz 8 yaşlıların hamısından hündürsünüz. Sizin valideynləriniz işləyir, ona görə də ev tapşırıqlarının yerinə yetirilməsində sizə kömək etməyə vaxtları olmur.

- Sizin 8 yaşınız var, 3 uşaqdan ən kiçiyisiniz. Ailəniz böyük şəhərdəki kiçik bir mənzildə yaşayır. Atanız mexanikdir, lakin indi o, işsizdir, ona görə sizin pulunuz azdır. Əvəzində atanızın sizinlə keçirməyə xeyli vaxtı var.

- Sizin 11 yaşınız var. Siz valideynləriniz, qardaş və bacınızla şəhərdən kənardə, kənddə yaşayırınsınız. Valideynlərinizin çörək dükanı var. Hərdən sizə sataşırlar. Çünki siz kifayət qədər köksünüz.

- Siz ölkənizdə ABŞ səfirinin yeganə uşağısınız. Beynəlxalq məktəbdə oxuyursunuz. Enli şüşəli eynək taxırınsınız və bir az kəkələyirsiniz. Sizin 11 yaşınız var.

- Sizin 8 yaşınız var. Bacınız, baba və nənəniz ilə birlikdə vilayətdə, kiçik bir şəhərdə yaşayırınsınız. Valideynləriniz boşanıblar, ananız şəhərdə katibə işləyir. Atanızı isə nadir hallarda görürsünüz.

- Siz doğulan zaman ananız rəhmətə gedib. Sizin atanız yenidən evlənib, ögey ananız və onun iki qızı ilə yaşayırınsınız. Sizin 8 yaşınız var, bacılarınız isə yeniyetmədir. Atanız vəkildir.

- Siz hələ körpə ikən bu ölkəyə köçüb gəlmisiniz. İndi sizin 10 yaşınız var. Bir çox digər mühacirlər sizin atanız işləyən dükanın yaxınlığında, qonşuluqda yaşayırlar. Siz həm keçmiş, həm də yeni vətəninizdə danışılan dillərdə danışırınsınız və öz ananız, nənəniz üçün tez-tez tərcümə edirsiniz.

- Sizin astmanız var və xəstəliyə görə, xüsusilə qışda tez-tez məktəb məşğələlərini buraxırınsınız. Vaxtınızın çox hissəsini evdə – yataqda televizora baxaraq, internetdə dolaşaraq və kompüterdə oynayaraq keçirirsiniz. Siz tənhasınız, çünki valideynlərinizin hər ikisi işə gedir və evdə tək qalırınsınız. Sizin 13 yaşınız var.

• Böyük qardaşınız və siz fizika, riyaziyyat, dillər və başqa bir çox fənlər üzrə çox istedadlısınız. Sizin valideynləriniz universitetdə müəllim işləyirlər. Onlar sizi yarışlara hazırlaşmaq üçün həmişə xüsusi kurslara və tədris düşərgələrinə göndərirlər.

MÜLAHİZƏLƏR

Situasiya və hadisələr

Aşağıdakı situasiyaları ucadan oxuyun. Hər bir situasiyanı oxuduqdan sonra uşaqlara irəli addımlamaq və öz vəziyyətini digər uşaqlarla müqayisə üçün vaxt verin.

1. Sizin və ailənizin tələbatlarınızı ödəmək üçün kifayət qədər pulunuz var.
2. Sizin telefon və televizoru olan yaxşı mənziliniz var.
3. Başqalarından fərqlənən xarici görünüşünüzdə və ya məhdud imkanlarınıza görə sizə sataşan və ya sizinlə dostluqdan imtina edənlər yoxdur.
4. Sizinlə bağlı qərar qəbul edən zaman ailəniz sizin fikirlərinizlə maraqlanır.
5. Siz yaxşı məktəbdə oxuyursunuz, məşğələlərdən sonra idman dərnlərinə və klublara gedirsiniz.
6. Dərstdən sonra siz musiqi və rəsm üzrə əlavə məşğələlərə gedirsiniz.
7. Polisin sizi saxlayacağından qorxmursunuz.
8. Sizi sevən böyüklərlə yaşayırınsınız və onlar sizin maraqlarınızı qəlbən qəbul edirlər.
9. Siz heç vaxt özünüzdün, valideynlərinizin mənşəyinə, əhatəsinə, din və ya mədəniyyətinə görə diskriminasiyaya məruz qalmamısınız.
10. Siz, hətta xəstə olmadıqda belə, davamlı olaraq həkimə, stomatoloqa gedirsiniz.
11. Siz ildə bir dəfə ailənizlə məzuniyyətə gedirsiniz.
12. Siz öz dostlarınızı evinizdə nahara və ya gecələməyə dəvət edə bilərsiniz.
13. Siz böyüyüb hər hansı universitetdə oxuya, istədiyiniz işi və ya xoşladığınız ixtisası seçə bilərsiniz.
14. Siz küçədə, məktəbdə və yaşadığınız yerdə rişxəndlərdən qorxmursunuz.
15. Televizorda yaxud kinoda adətən sizin kimi yaşayan və görünən insanları göstərirlər.
16. Siz və ailəniz ayda bir dəfədən az olmayaraq kinoya, zooparka, muzeyə, təbiət qoynuna və ya başqa maraqlı yerlərə getməyi özünüzdə rəva bilərsiniz.
17. Sizin valideynləriniz, babanız, nənəniz, hətta ulu baba və nənəniz də bu ölkədə anadan olublar.
18. Ehtiyac olan kimi sizə təzə paltarlar və ayaqqabı alırlar.
19. Sizin oyun oynamağa çoxlu vaxtınız və oyun üçün dostlarınız var.
20. Sizin kompüteriniz və internetdən istifadə imkanınız var.

21. Siz hiss edirsiniz ki, sizi bacardığınız işlərə görə qiymətləndirir və bütün qabiliyyətlərinizin inkişafı üçün sizi istiqamətləndirirlər.

22. Böyüyəndə sizi xoşbəxt gələcək gözləyir.